

ОСНОВНІ ПРИРОДНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

MAIN NATURAL AND ECONOMIC FACTORS OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC AND ECOLOGICAL POTENTIAL OF THE REGION

У даній статті проведено аналіз основних природно-економічних чинників, які впливають на розвиток економіко-екологічного потенціалу регіону. Зазначені чинники включають природні ресурси, кліматичні умови, географічне розташування, регіональну політику, соціально-економічні фактори та суспільно-політичні аспекти. Вивчення цих чинників має вирішальне значення для розвитку регіону та забезпечення сталості його економіки та довкілля. У статті ретельно розглянуто вплив природно-економічних чинників, враховуючи їхню роль у створенні підґрунтя для розвитку різних галузей, таких як сільське господарство, промисловість, туризм та інші. Важливим аспектом економіко-екологічного потенціалу є збереження навколишнього середовища та екологічної стійкості, а також забезпечення економічної стабільності регіону. Наголошено на важливості балансу між раціональним використанням природних ресурсів і збереженням екології, і, відповідно, на позитивних та негативних аспектах впливу цих чинників на розвиток регіону. Визначено, що оптимальне використання природних ресурсів та збалансований підхід до розвитку регіону є важливими завданнями для досягнення сталого розвитку та підвищення якості життя населення. Надано чіткий та систематизований огляд природно-економічних чинників, що впливають на економіко-екологічний потенціал регіону, та важливість їхнього аналізу для розробки ефективних стратегій регіонального розвитку.

Ключові слова: природно-економічні чинники, економіко-екологічний потенціал, природні ресурси, кліматичні умови, географічне розташування, регіональна політика, соціально-економічні фактори, суспільно-політичні фактори.

This article provides an in-depth analysis of the main natural and economic factors that influence the development of the region's economic and environmental potential. These factors include natural resources, climatic conditions, geographical location, regional policy, socio-economic parameters, and socio-political aspects. Studying these factors is crucial for the development of the region and ensuring the sustainability of its economy and environment. The article carefully examines the impact of these natural and economic factors, taking into account their role in creating the basis for the development of various industries, such as agriculture, industry, tourism, and others. Another important aspect is the preservation of the environment and environmental sustainability, as well as ensuring the economic stability of the region. The article emphasizes the importance of a balance between the rational use of natural resources and environmental protection, as well as the positive and negative aspects of the impact of these factors on the development of the region. The authors of the article emphasize that the optimal use of natural resources and a balanced approach to regional development are important tasks for achieving sustainable development and improving the quality of life of the population. The article emphasizes the importance of preserving the environment and public health in the context of economic development. Possible positive and negative effects of these factors on the sustainability of the regional economy are considered. The article provides a clear and systematic overview of the natural and economic factors that affect the economic and environmental potential of a region and the importance of their analysis for the development of effective regional development strategies. Regions that rationally use their natural resources and preserve the environment have a better chance of sustainable economic growth and a high quality of life for their population.

Key words: natural and economic factors, economic and environmental potential, natural resources, climatic conditions, geographical location, regional policy, socio-economic factors, socio-political factors.

УДК 330.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct74-12>

Погріщук Б.В.

д.е.н., професор кафедри економіки, обліку та оподаткування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету
Шкварук Д.Г.
аспірант, Західноукраїнський національний університет

Pohrishchuk Borys

Vinnitsia Educative and Research Institute of West Ukrainian National University
Shkvaruk Dina
Western Ukrainian National University

Постановка проблеми. Екологічні виклики сучасного світу, такі як зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів, мають значний вплив на економічний розвиток. Врахування цього впливу та раціональне управління природними ресурсами стають ключовими для досягнення сталого розвитку та стійкості економіки. Дослідження взаємозв'язку між природними та економічними чинниками допомагають визначити оптимальні стратегії розвитку, сприяють впровадженню екологічно чистих технологій та переходу до сталої, екологічно відповідальної економіки. Це сприяє розвитку регіонів та збереженню природного середовища для майбутніх поколінь. Відтак, саме врахування природно-економічних чинників у

формуванні потенціалу регіону стає надзвичайно важливим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значна кількість вчених як в Україні, так і за кордоном, досліджують теоретичні і практичні питання, пов'язані з досліджуваною темою, серед яких: В. Монастирський, А. Третяк, О. Лазарева, А. Мась, Т. Прядка, С. Іванюта, О. Коломієць, О. Ткачук, О. Перепелюкова, Б. Гурне, Ж. Зіллер та інші. Проте, зважаючи на досить велику кількість досліджень (враховуючи постійний розвиток науково-технічного прогресу та мінливість зовнішнього середовища), питання впливу природно-економічних чинників має вагомe значення в дослідженні взаємозв'язку між природним середовищем і економічним розвитком, що потребує вивчення

в сучасних умовах глобалізації, цифровізації та екологізації.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження основних природно-економічних чинників, що впливають на розвиток економіко-екологічного потенціалу регіону за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вплив природно-економічних чинників на розвиток регіону є ключовим аспектом сталого економічного зростання та забезпечення якості життя місцевого населення. Природа, її ресурси та стан навколишнього середовища визначають не тільки можливості для розвитку економіки регіону, але й впливають на здоров'я та добробут людей і збереження природного спадку для майбутніх поколінь.

У сучасному світі, коли питання екології та сталого розвитку стають все актуальнішими, вивчення взаємодії між природними ресурсами та економічними процесами в регіональному контексті набуває особливого значення. Зростання населення, зміни клімату, забруднення довкілля та інші виклики ставлять під загрозу стабільність та ефективність регіональних економік.

Розгляд природно-економічних чинників розвитку економіко-екологічного потенціалу в нашій країні є необхідним на рівні глобальних і регіональних стратегій через їхній визначальний вплив на здатність регіонів та країн адаптуватися до складних викликів сучасності. Ці чинники структурують не лише економічний розвиток, але і визначають сталість регіонального середовища та забезпечують якість життя населення. У зв'язку зі зростанням екологічних загроз і зменшенням природних ресурсів, аналіз та управління цими чинниками стають ключовими для досягнення сталого та екологічно відповідального розвитку.

Дослідження економіко-екологічного потенціалу передбачає необхідність ретельного та комплексного аналізу впливу природно-економічних чинників на процеси його формування. В даному контексті природно-економічні чинники розглядаються як такі, що сприяють збереженню природних ресурсів, застосуванню екологічно чистих технологій та сприяють балансованому розвитку економіки, з урахуванням її впливу на навколишнє середовище. Ці чинники визначають важливий зв'язок між економічними процесами та станом природи, сприяючи сталому розвитку, покращенню якості життя населення. Також визначають можливості для різних галузей економіки, таких як виробництво, сільське господарство, туризм, енергетика та інші.

Враховуючи велику різноманітність природно-економічних чинників, що мають вплив на розвиток економіко-екологічного потенціалу, пропонуємо докладніше розглянути основні з них, серед яких можна виділити наступні: природні ресурси, кліматичні умови, географічне розташування,

регіональну політику, соціально-економічні та суспільно-політичні фактори (рис. 1). Кожен з цих чинників має свої особливості та може відігравати важливу роль у формуванні економіко-екологічного потенціалу регіону. Детальне вивчення цих чинників дозволить зрозуміти взаємозв'язок між ними та їхній вплив на сталість розвитку регіону.

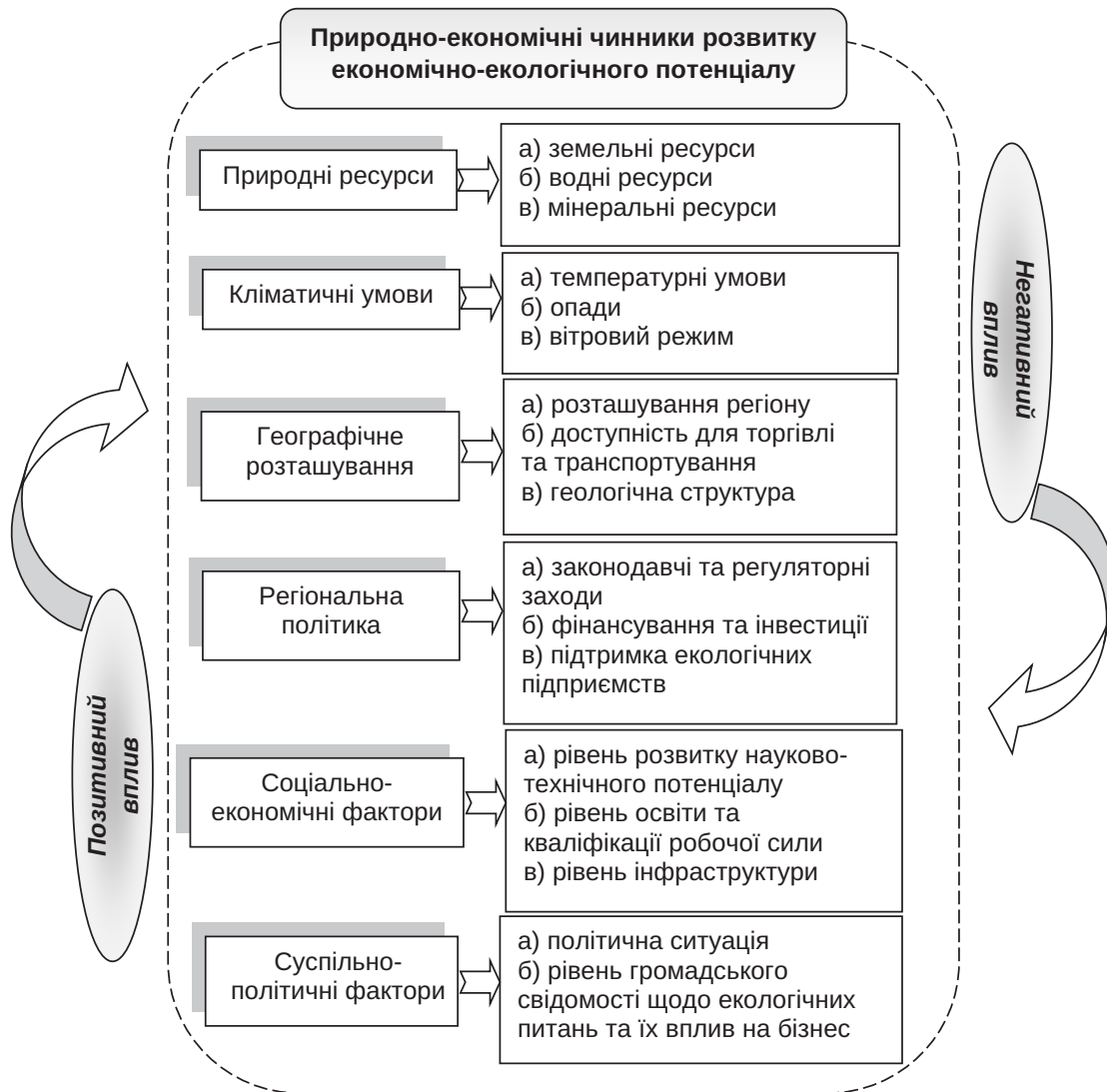
Більш детально варто розглянути кожен із запропонованих чинників та оцінити їх значення для розвитку економіко-екологічного потенціалу регіону. Важливо зазначити, що природні ресурси є джерелом сировини для промисловості, сільськогосподарства, будівництва та інших галузей економіки. Тому варто погодитися з думкою, що природні ресурси представляють собою матеріальні або нематеріальні компоненти природи, які мають цінність і можуть бути використані для задоволення потреб людей [1, с. 7]. Вони є основою для економічного розвитку і добробуту суспільства. Але важливо враховувати, що нераціональне використання цих ресурсів може призвести до їх вичерпання і руйнування навколишнього середовища. Тому збалансований підхід до використання та збереження природних ресурсів є критично важливим для досягнення сталого розвитку.

Один із компонентів природних ресурсів представлений у вигляді землі. Земельні ресурси охоплюють всі площі, доступні для користування людиною з різноманітними цілями. Це можуть бути сільськогосподарські землі, ліси, пасовища, промислові території, міські райони, заповідні території, природні заповідники, парки і так далі.

Неможливо не погодитися з твердженням, що земля є унікальним, надзвичайно цінним, невід'ємним і водночас обмеженим ресурсом, який може приносити значну користь суспільству. Земля є основним джерелом засобів для існування і високо цінується через її багатство, яке представлене як на поверхні, так і під землею [2, с. 10].

Більше того, оптимальне використання земельних ресурсів має ґрунтуватися на інноваційній моделі розвитку економічної системи регіону та характеризуватися високими технологічними стандартами. У той же час, суб'єкти, що мають земельні права, повинні відповідати організаційним вимогам щодо мінімізації антропогенних ризиків, які пов'язані з впровадженням нових технологій, та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище [3, с. 30–31; 4, с. 175].

При розгляді основних природно-економічних чинників, що впливають на розвиток економіко-екологічного потенціалу, особливу вагу слід приділити оцінці кліматичних умов регіону. За останні роки спостерігається зміна клімату, яка стосується не лише регіонів, але й всього світу. Значне потепління може мати різноманітні наслідки та вплинути на клімат і навколишнє середовище. Зменшення гірських льодовиків

Рис. 1. Природно-економічні чинники розвитку економіко-екологічного потенціалу

Джерело: власна розробка автора

і снігового покриву може призвести до меншої доступності прісної води. Також ці зміни можуть вплинути на біорізноманіття і розподіл видів рослин і тварин. Підвищення температур ставить під загрозу здоров'я людей через теплові удари та інші захворювання. Це також може вплинути на сільське господарство та вирощувані культури [6; 7, с. 139]. Таким чином, врахування кліматичних умов важливе для збереження природних ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та підтримки сталого економічного зростання регіону. У зв'язку з цим, врахування впливу зміни клімату на регіон є важливою складовою дослідження природно-економічних чинників розвитку.

Географічне положення регіону, безумовно, відіграє ключову роль у визначенні його економіко-екологічного потенціалу. Наприклад, регіон, розташований біля моря або водних шляхів, може мати переваги у зв'язку з доступністю для транспорту та можливостями для розвитку портових та морських

галузей. З іншого боку, регіони, розташовані в екологічно чистих зонах або біля природних заповідників, можуть мати сприятливі умови для розвитку екотуризму та створення власного біорізноманіття.

Географічне положення також може впливати на енергетичну незалежність регіону через доступність альтернативних джерел енергії, таких як сонячні панелі чи вітряні електростанції. Крім того, геополітичні фактори, такі як прилеглисть до кордонів інших країн, можуть впливати на міжнародну співпрацю та торгівлю. Отже, географічне положення регіону є важливим визначальним чинником, який впливає на його економіко-екологічний потенціал для сталого економічного розвитку та збереження природного середовища.

Дослідження питання регіональної політики, як чинника впливу на економіко-екологічний потенціал, представляє значний рівень складності. Ефективні стратегії регіональної політики створюють умови, які сприяють економічному зростанню,

залученню інвестицій, створенню робочих місць та підвищенню рівня життя населення.

Слід зауважити, що Україна продовжує використовувати передовий досвід інших розвинених країн у сфері регіонального розвитку, не дивлячись на військову агресію. Країна приймає систему управління регіональним розвитком, що базується на європейських стандартах та інструментах. Наприклад, Закон України «Про засади державної регіональної політики» [8] передбачає комплексний стратегічний підхід до планування розвитку регіонів, спрямований на вирішення актуальних проблем територіальних одиниць, зміцнення їх конкурентоспроможності та підвищення рівня життя населення.

Розглядаючи питання соціально-економічних факторів, важливо враховувати, що науково-технічний розвиток, рівень інфраструктури, освіта та кваліфікація робочої сили мають взаємодіючий і взаємозалежний вплив на економіко-екологічний потенціал. Ці аспекти спільно створюють фундамент для підвищення конкурентоздатності як регіону, так і всієї країни. Наприклад, впровадження передових технологій та інновацій сприяє зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище, оптимізації використання ресурсів і підвищенню енергоефективності. Розвинута інфраструктура в свою чергу покращує загальний рівень життя населення та сприяє створенню умов для економічного розвитку і збереження природи. Але не слід забувати, що неможливо досягти жодного рівня розвитку без наявності висококваліфікованого кадрового потенціалу, здатного впроваджувати нові ідеї та інноваційні рішення.

Якщо мова йде про суспільно-політичні впливи на розвиток економіко-екологічного потенціалу регіону, то зараз, через російське вторгнення на територію України, політична нестабільність в країні суттєво вплинула на всі аспекти суспільного життя. Окрім анексії частини територій, були завдані серйозні збитки містам, інфраструктурі, енергетичним та промисловим об'єктам. Це призвело до масової міграції населення, зокрема, переселення в більш безпечні регіони. Все це створило значні труднощі для економічного росту регіонів та призвело до погіршення загального рівня життя населення [9, с. 35; 10, с. 220].

Суспільно-політичні чинники мають суттєвий вплив на розвиток економіко-екологічного потенціалу регіону. Політична стабільність та сприятлива урядова політика можуть підтримувати розвиток зеленої економіки та охорону природи, тоді як політичні кризи можуть впливати на зупинку екологічних ініціатив. Локальні органи влади, громадська активність і міжнародні зобов'язання також важливі для формування сталого екологічного розвитку. Усі ці фактори повинні балансуватися для досягнення сталого розвитку регіону.

Підсумовуючи дослідження природно-економічних чинників, можна визначити як позитивний, так і негативний їх вплив на розвиток економіко-екологічного потенціалу регіону. Наявність багатих природних ресурсів, сприятливих кліматичних умов та вигідного географічного розташування створює передумови для розвитку сільського господарства, промисловості і інфраструктури, що сприяє зростанню валового регіонального продукту та сталому розвитку регіону. Разом з цим, раціональне використання природних ресурсів та впровадження екологічних технологій можуть сприяти зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище, забезпечуючи високу якість природного середовища та роблять регіон привабливим для життя та бізнесу.

Негативний вплив природно-економічних чинників на розвиток економіко-екологічного потенціалу регіону включає ризики та виклики, які можуть обмежити сталість та конкурентоспроможність регіональної економіки. Незбалансоване використання природних ресурсів може вести до їх вичерпання або деградації; надмірна забудова територій, нестача відновлюваних джерел енергії та неефективне використання ґрунтів можуть призвести до екологічних проблем, таких як забруднення територій, водойм та повітря; зміни в кліматі можуть знизити урожайність, рівень водних ресурсів та призвести до природних катастроф. Таким чином, збалансоване використання природних ресурсів та здійснення раціональної екологічної політики є ключовими для забезпечення сталого розвитку регіону і збереження природи для майбутніх поколінь.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, варто відзначити, що дослідження та аналіз природно-економічних чинників економіко-екологічного потенціалу регіону є важливими завданнями з наукового, економічного та стратегічного погляду. Основна мета цього аналізу полягає в розумінні та оцінці впливу природних чинників на розвиток регіону та визначенні можливостей їх оптимального використання. Такі чинники, як природні ресурси, кліматичні умови, географічне розташування, регіональна політика, соціально-економічні та суспільно-політичні фактори можуть бути важливими джерелами доходів. Дослідження цих чинників дозволяє розробити стратегії для розвитку економіки, що базується на максимальному використанні природних переваг. Регіони, які раціонально використовують свої природні ресурси та зберігають довкілля, мають більше шансів на стаке економічне зростання та високу якість життя для свого населення. Дослідження природно-економічних чинників допомагає регіонам розуміти свої можливості та обмеження, розробляти стратегії для сталого розвитку, забезпечувати економічний зріст та підтримувати довкілля.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Монастирський В.Р. Природні ресурси і рекреаційні комплекси світу: навч. посібник. Львів : ННВК «АТБ». 2022. 200 с

2. Земельні ресурси та їх використання: навч. пос. / Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Трофименко П.І., Трофименко Н.В. [за заг. ред. А.М. Третяка]. Біла Церква : «ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. 304 с.

3. Лазарева О.В., Мась А.Ю., Борисевич К.Ю. Європейські шляхи розвитку землеустрою в системі управління земельними ресурсами. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 2833. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2022/7.pdf

4. Лазарева О.В., Горгоц А.О., Гориславська В.В. Особливості формування конкурентних переваг землекористування в країнах Європейського Союзу та Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 74. С. 175–181. URL: http://bses.in.ua/journals/2022/74_2022/28.pdf

5. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Наукові засади Стратегії розвитку земельного устрою України і її регіонів у повоєнний період. *Ефективна економіка*. 2023. № 3. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1266/1275>

6. Іванюта С.П., Коломієць О.О., Малиновська О.А., Якушенко Л.М. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналітична доповідь / за ред. С.П. Іванюти. Київ : НІСД, 2020. 110 с.

7. Ткачук О.П., Вітер Н.Г. Динаміка кліматичних показників та їх вплив на урожайність основних сільськогосподарських культур у Вінницькій області. *Аграрні інновації*. 2023. № 17. С. 139–149. URL: <http://agrarian-innovations.izpr.ks.ua/index.php/agrarian/article/view/371/401>

8. Закон України «Про засади державної регіональної політики». Відомості Верховної Ради від 2015 р., № 13, ст. 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

9. Перепелюкова О.В. Повоєнне відновлення регіонів: оцінка та перспективи. *Бізнес Інформ*. 2023. № 4. С. 3440. URL: https://www.businessinform.net/article/?year=2023&abstract=2023_4_0_34_40

10. Мамедов А., Денисенко Н. Економічні наслідки та проблеми повоєнного відновлення територій. Містобудування та територ. планування: наук.-техн. зб. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ, 2023. Вип. 82. С. 220–223. URL: <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/277716/272469>

REFERENCES:

1. Monastyrskiy V.R. (2022) Pryrodni resursy i rekreatsiini kompleksi svitu [Natural resources and rec-

reational complexes of the world]: navch. posibnyk. Lviv: NNVK «ATB». 2022. 200 p. (in Ukrainian)

2. Zemelni resursy ta yikh vykorystannia [Land resources and their use]: navch. pos./ Tretiak A.M., Tretiak V.M., Priadka T.M., Trofymenko P.I., Trofymenko N.V. [za zah. red. A.M. Tretiaka]. Bila Tserkva: «TOV «Bilotserkivdruk», 2022. 304 p. [in Ukrainian]

3. Lazarieva O.V., Mas A.Yu., Borysevych K.Yu. (2022) Yevropeiski shliakhy rozvytku zemleustroiu v systemi upravlinnia zemelnymy resursamy [European ways of land management development in the land management system]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 1, pp. 2833. [in Ukrainian]

4. Lazarieva O.V., Horhots A.O., Horyslavska V.V. (2022) Osoblyvosti formuvannia konkurentnykh perevah zemlekorystuvannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu ta Ukraini [Peculiarities of Formation of Competitive Advantages of Land Use in the European Union and Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 74. pp. 175181 [in Ukrainian]

5. Tretiak A.M., Tretiak V.M., Priadka T.M., Tretiak N.A. (2023) Naukovi zasady Stratehii rozvytku zemelnoho ustroiu Ukrainy i yii rehioniv u povoiennyi period [Strategies for the development of the land system of Ukraine and its regions in the postwar period]. *Efektivna ekonomika*, no. 3. [in Ukrainian]

6. Ivaniuta S.P., Kolomiets O.O., Malynovska O.A., Yakushenko L.M. (2020) Zmina klimatu: naslidky ta zakhody adaptatsii: analitychna dopovid [Climate change: impacts and adaptation measures: analytical report] / za red. S.P. Ivaniuty. Kyiv: NISD, 110 p. [in Ukrainian]

7. Tkachuk O.P., Viter N.H. (2023) Dynamika klimatychnykh pokaznykiv ta yikh vplyv na urozhainist osnovnykh silskohospodarskykh kultur u Vinnytskii oblasti [Dynamics of climatic indicators and their impact on the yield of major crops in Vinnytsia region]. *Ahrarni innovatsii*, no. 17, pp. 139149. (in Ukrainian)

8. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky». Vidomosti Verkhovnoi Rady vid 2015 r., № 13, st. 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

9. Perepeliukova O. V. (2023) Povoienne vidnovlennia rehioniv: otsinka ta perspektyvy [Postwar regional recovery: assessment and prospects]. *Biznes Inform*, no. 4, pp. 3440. [in Ukrainian]

10. Mamedov A., Denysenko N. (2023) Ekonomichni naslidky ta problemy povoiennoho vidnovlennia terytorii. Mistobuduvannia ta terytor. Planuvannia [Economic consequences and problems of postwar reconstruction of territories. Urban development and territorial planning]: nauk.-tekhn. zb. / Kyiv. nats. un-t bud-va i arkhi-tektury. Kyiv. Vyp. 82, pp. 220223 [in Ukrainian]